

I. Tiivistelmä Postiliiton historiasta

Suomalaisessa yhteiskunnassa käynnistyi 1860-luvulla murros, jonka seurauksena maatalousyhteiskunta alkoi teollistua ja kaupungistua sekä yhteiskunnallinen elämä vilkastua. Tätä seurannut postimäärien kasvu kiristi postiljoonien työoloja ja oli postiljoonien ammattiyhdistystoiminnan liikkeelle paneva voima 1900-luvun taitteessa. Postiljoonien ensimmäinen etupoliittinen yhteisesiintyminen tapahtui kuitenkin palkkarakenteen muutokseen liittyen vuonna 1885. Vuonna 1896 alkunsa sai Postiljoonien eläke-, sairaus- ja hautausapukassa.

1900-luvun alussa postiljoonien ammattikuntaan ja Suomen Postiljooniyhdistyksen jäsenkenttään kuuluivat kirjeenkantajat, esimiehet, postitoimistojen vahtimestarit ja postivaunuissa työskentelevät matkapostiljoonit. Postiljooni saattoi olla joko vakinainen tai ylimääräinen. Vakinaisella oli paremmat palkka ja muut edut kuin ylimääräisellä. Postiljoonit olivat valtion palvelusmiehiä ja asemaltaan työväestön ja virkamieskunnan välimaastossa.

Maaseudulla postin kulkemisesta vastasivat maalaiskirjeenkantajat ja postinkuljettajat. He tekivät töitä urakkapalkalla ja heikommin eduin kuin kaupunkien postiljoonit.

1.1. Suomen Postiljooniyhdistyksen perustava kokous 3.2.1901

Keväällä 1899 työolojen kiristymisestä käynnistynyt liikehdintä laajeni nopeasti laajempiin etupoliittisiin kysymyksiin, sai valtakunnallisia piirteitä ja johti Suomen Postiljooniyhdistyksen perustamiseen ensimmäisessä valtakunnallisessa postiljoonikokouksessa Helsingissä 3.2.1901.

Yhteiskunnalliset olot olivat kireät venäläisten pyrkiessä lähentämään suuriruhtinaskuntaa emämaahan. Tämä vaikutti mm. siihen, ettei senaatti hyväksynyt Postiljooniyhdistyksen sääntöjä, eikä yhdistyksen toiminta voinut käynnistyä virallisesti kuin vasta sortokauden päättäneen syksyn 1905 suurlakon jälkeen.

Toinen valtakunnallinen postiljoonikokous pidettiin Tampereella 7.–9.1.1906. Vasta Tampereen kokouksen jälkeen yhdistys aloitti virallisen toimintansa ja muodosti maan kattavan organisaation. Ennen Tampereen kokousta toimintansa aloittivat paikallisten työväenyhdistysten alaisuuteen

perustetut Viipurin (4.6.1905) ja Turun (20.9.1905) wiestinviejien yhdistykset. Tampereen kokouksen jälkeen alkoi ilmestyä myös yhdistyksen äänenkannattaja Postimies-lehti.

Postiljooniyhdistyksen keskustoimikunta kehotti ensimmäisessä 1.5.1906 pitämässään kokouksessa postiljooneja perustamaan paikallisia osastoja Snellmanin syntymän 100-vuotispäivänä 12.5. Tuolloin perustettiin osastot 10 paikkakunnalle, minkä lisäksi Turun wiestinviejät liittyivät Postiljooniyhdistykseen. Viipurin wiestinviejien osasto liittyi Postiljooniyhdistykseen 3.7.1906. Vuoden 1906 aikana perustettiin osastot suurempiin kaupunkeihin. Vuoden 1906 lopulla osastojen luku oli 22.

Helsingin osasto hajosi heti perustamisensa jälkeen aate- ja kielipoliittisiin riitoihin. Työväenhenkinen ja suomenkielinen Helsingin suomalainen osasto perustettiin 15.6.1906, ja perustuslaillisesti suuntautunut Helsingin osasto, jota myös ”ruotsalaiseksi” nimitettiin, 6.9.1906. Osastot yhdistyivät vuoden 1910 alussa.

Ensimmäisen kerran postiljoonit olivat yksinään lakossa Terijoella kesäkuussa 1906. Työtaistelu liittyi ylimääräisten postiljoonien irtisanomiseen. Postimies-lehti kertoi lakosta, mutta lakko sinällään oli puhtaasti paikallinen hanke.

1.2. Huikea järjestäytymisaste

Vuoden 1906 lopussa Postiljooniyhdistyksessä oli noin 450 jäsentä ja jäseneksi oli liittynyt 85–86 prosenttia ammattikunnasta. Vuosina 1906–1917 järjestäytymisaste vaihteli 84–96 prosentin välillä. Teollisuustyöväestön piirissä lähelle vastaavaa tasoa päästiin vasta kuusikymmenluvun lopulla, jolloin jäsenyyteen yhdistyi työttömyysturvassa saatu etu ja työnantaja keräsi jäsenmaksut.

Syitä korkeaan järjestäytymiseen olivat mm. ammattikunnan yhtenäisyys, aiempina vuosina kasautuneet järjestäytymispaineet, oman ammatin arvostus ja usko yhteistoiminnan mahdollisuuksiin. Postiljoonit olivat myös sivistynyttä väkeä ja heiden keskuudessaan toimi hyviä järjestäjiä.

Ennen Tampereen kokousta etupoliittiset saavutukset rajoittuvat joihinkin paikallisiin parannuksiin. Tampereen kokouksen jälkeen yhteiskunnallinen ilmapiiri oli otollinen myös etupoliittisille pyrkimyksille ja postiljoonitkin saivat oloihinsa monia parannuksia.

Vuoden 1906 jälkeen postiljoonien palkka säilytti ostovoimansa kohtalaisen hyvin ensimmäiseen maailmansotaan saakka. Tämän jälkeen inflaatio alkoi syödä palkkaa. Etenkin vuosina 1916 ja 1917

postiljoonit kärsivät rahan arvon heikkenemisestä. Ennen keväällä 1917 saatua korotusta palkan ostovoimasta oli verrattuna vuoden 1914 tasoon jäljellä vähemmän kuin kolmannes. Korotuksen jälkeenkin palkan ostovoima oli vain runsaat 40 prosenttia vuoden 1914 tasosta.

Uusi venäläistämiskausi alkoi kesällä 1908. Sortokausi ja vuonna 1914 syttynyt maailmansota rajoittivat Postiljooniyhdistyksen toimintamahdollisuuksia.

1.3. Vallankumousten pyörteissä

Venäjän vallankumous maaliskuussa 1917 mullisti olot myös Suomessa. Venäläismielisen senaatin korvasi sosialisti Oskari Tokoin johtama senaatti, johon kuului 6 sosialidemokraattia ja 6 porvaria. Venäläinen järjestysvalta menetti otteensa Suomessa ja valtatyhjiötä täyttämään syntyivät porvariensa suojeluskunnat ja työväestön punakaartit. Suomen irtaantuminen Venäjästä sai laajaa kannatusta.

Sosialidemokraattien mukanaolo hallituksessa hillitsi aluksi myös työväen liikehdintää.

Sosialidemokraattien jäätyä hallituksen ulkopuolelle esteet ulkoparlamentariselle toiminnalle tältä osin poistuivat. Tämä yhdessä uhkaavan nälänhädän ja työttömyyden kanssa kärjistikin tilanteen vallankumoukselliseksi.

Lokakuun vallankumouksessa (6.–7.11.) bolsevikit syrjäyttivät Venäjän väliaikaisen hallituksen. Suomessa sosialidemokraatit vaativat laajoja yhteiskunnallisia ja sosiaalisia uudistuksia sekä eduskunnan hyväksymistä korkeimmaksi päättäväksi elimeksi. Vauhdittaakseen uudistuksia työväestö aloitti marraskuun puolivälissä viikon mittaisen lakon. Postiljoonit osallistuivat lakkoon, mutta tuomitsivat jyrkästi lakon aikana esiintyneet laittomuudet ja väkivallanteot. Lakon jälkeen eduskunta hyväksyi osan vaatimuksista. Suomi julistautui itsenäiseksi 6.12.1917.

Sorto- ja sotavuosina kytenyt tyytymättömyys ja sitä seurannut radikalisoituminen kosketti myös postiljoonikuntaa. Eräs seuraus tästä oli Postiljooniyhdistyksen liittyminen huhtikuussa 1917 Suomen Ammattijärjestön jäseneksi.

Kansalaissota alkoi 29.1.1918. Vallankumoukselliset ottivat valtaansa Etelä-Suomen. Valkoisten pääkaupunkina toimi Vaasa. Punaisten hallitsemalla alueella virkamiehet aloittivat lakon ja postin toiminnan järjestäminen jäi postiljoonien vastuulle. Postin johtoon tuli postineuvosto. Sen jäsenet nimitettiin Suomen Postiljooniyhdistyksen ehdotuksen pohjalta. Vallankumous ei saanut postiljoonien joukossa suurta kannatusta.

Kansalaissota päättyi saksalaisten tukemien valkoisten voittoon. Sodan jälkiselvittelyissä teloitettiin Viipurissa joukko Postiljooniyhdistyksen johtohenkilöitä. Minkäänlaista tutkintoa teloitettujen syyllisyydestä ei toimitettu. Punaisten toiminnan tukemisen vuoksi Postin palveluksesta erotettiin 186 postiljoonia. Sodassa ja sen jälkiselvittelyissä kuoli noin 27 100 punaista, 5 200 valkoista ja 4 400 muuta henkilöä.

1.4. Sotien välinen aika 1918–1939

Kansalaissodan jälkeen voittajien enemmistö hankki Suomesta kuningaskuntaa. Saksan romahtaminen kariutti hankkeen ja Suomesta tuli tasavalta. Vuonna 1919 järjestettiin ensimmäiset itsenäisen Suomen eduskuntavaalit. Vaikka työväenliike oli hävinnyt sodan ja sen rippeet toimivat vainon ja mielivallan alla, saivat sosialidemokraatit 38 prosenttia äänistä.

Sosialidemokraattisen puolueen johtoon nousivat kansalaissodasta syrjässä pysyneet maltilliset miehet. Venäjälle paenneet kommunistit perustivat Moskovassa elokuussa 1918 Suomen kommunistisen puolueen, jonka peitejärjestöksi Suomeen tuli Suomen sosialistinen työväenpuolue. Ammattijärjestö ja suurin osa liitoista päätyi kommunistien johtoon, minkä vuoksi se lakkautettiin vuonna 1930. Sosialidemokraatit perustivat sen seuraajaksi Suomen Ammattiyhdistysten Keskusliiton.

Postiljooniyhdistyksen uusi johto pyrki kansalaissodan jälkeen yhteistyöhön työnantajan ja virkamiesten kanssa. Ammattijärjestöstä Postiljooniyhdistys erosi. Postiljoonien uudeksi keskusjärjestöksi tuli vuonna 1922 Suomen Valtionvirkailijain Keskusliitto (SVK), jota myös postiljoonit olivat perustamassa.

Vuonna 1926 Postiljooniyhdistyksen sihteeriksi tuli Urho Rinne ja 1928 puheenjohtajaksi Benjamin Väisänen. Heidän johdolla Postiljooniyhdistys palasi normaalin ammattiyhdistystoiminnan urille. Vuoden 1930 vuosikokouksessa Viipurissa Postiljooniyhdistys uudisti sääntönsä ja muutti nimensä Suomen Postimiesliitoksi (SPL). Vuosittain pidetyt vuosikokoukset korvasi joka kolmas vuosi kokoontunut liittokokous. Uudeksi elimeksi perustettiin liittoneuvosto ja puheenjohtajan valinta siirtyi hallitukselta liittokokoukselle.

Vuosina 1919–1939 postiljoonien järjestötoiminta kehittyi ja jäsenmäärä kasvoi alkuvuosien vaikeuksien jälkeen suotuisasti. Vuonna 1930 liiton jäsenyys avattiin työsuhteisille autonkuljettajille sekä maalaikirjeenkantajille ja postinkuljettajille. Autonkuljettajat liittyivät ahkerasti liittoon,

maalaiskirjeenkantajien ja postinkuljettajien järjestäytyminen pysyi pitkää heikkona. Varsinaisen postimieskunnan järjestäytymisaste oli edelleen korkea.

Myös Suomen Postiljooniyhdistyksen edustaja osallistui ensimmäiseen pohjoismaiseen postiljoonikokoukseen Malmössä Ruotsissa vuonna 1911. Kansalaissodan jälkeen suomalaiset alkoivat osallistua pohjoismaiseen yhteistyöhön jälleen vuonna 1924. Pohjoismaisen Postimiesunionin jäseneksi yhdistys liittyi vuonna 1927. Kansainvälisen Posti-, Lennätin- ja Puhelinhenkilökuntaliiton jäseneksi Postiljooniyhdistys tuli vuonna 1930.

Sotien välisenä aikana pienet palkat nousivat suhteellisesti enemmän kuin suuret. Myös ammattitaitoisten työläisten ja alemman virkakunnan välinen palkkaero kutistui. Palkkakysymyksen lisäksi järjestöä työllistivät mm. ylimääräisten kasvanut määrä sekä uusien jäsenryhmien asiat. Ylimääräisten asioiden hoidossa strategiaa tarkistettiin kolmikymmenluvun puolivälissä. Tällöin liitto ryhtyi vakinaistamistavoitteen sijasta panostamaan heidän toimeentuloonsa liittyviin kysymyksiin. Maalaiskirjeenkantajien keskeinen tavoite oli päästä urakkapalkasta kiinteään palkkaukseen. Tämän toteutuminen oli lähellä kolmikymmenluvun lopulla. Sodan syttyminen esti kuitenkin palkkaremontin.

Kansalaissodan jälkeen Postiljooniyhdistys palkkasi taiteilijan suunnittelemaan uutta virkapukua. Vuonna 1919 puku hyväksyttiin postiljoonien viralliseksi virka-asuksi. Taloudellisesti tiukkoina aikoina vain harvalla postiljoonilla oli varaa hankkia virka-asua. Kolmikymmenluvulla tilanne alkoi korjaantua kun valtion budjettiin saatiin virka-asuja varten määrärahoja.

Ammatillisen koulutuksen järjestäminen oli yksi liiton varhaisista tavoitteista. Ensimmäinen postiljoonikurssi järjestettiin syksyllä 1912. Vuonna 1918 postiljoonikurssin suorittaminen tuli vakinaiseksi pääsyn ehdoksi. Ammattiliitto oli aloitteellinen myös posti- ja logistiikka-alan koulutuksen käynnistämässä 2000-luvun alussa. Koulutuksen avulla on haluttu vahvista ammattikunnan identiteettiä sekä parantaa palkkausta ja etenemismahdollisuuksia.

1.5. Sotavuodet 1939–1945

Kolmikymmenluvun lopulla suursodan uhka Euroopassa voimistui. Elokuussa 1939 Saksa ja Neuvostoliitto solmivat hyökkäämättömyyssopimuksen, jonka salaisessa lisäpöytäkirjassa Suomi ja Baltian maat liitettiin Neuvostoliiton etupiiriin. 1.9.1939 Saksa hyökkäsi Puolaan. Paria viikkoa myöhemmin neuvostojoukot ylittivät Puolan rajan. Toinen maailmasota oli alkanut.

Lokakuussa 1939 Neuvostoliitto vaati Suomelta Hankoniemen vuokraamista sekä Suomenlahden ulkosaarten ja Karjalan kannaksen länsiosan luovuttamista muualta annettavaa aluekorvausta vastaan. Suomi ei suostunut vaatimukseen. Talvisota käynnistyi 26.11.1939 ns. Mainilan laukauksilla. Kyseessä oli Neuvostoliiton yritys lavastaa Suomi syylliseksi. Neuvostoliitto hyökkäsi Suomeen 30.11. Talvisota päättyi suomalaisten puolustusvoittoon 13.3.1940. Rauhanehdoissa Suomen oli taivuttava Neuvostoliiton aluevaatimukseen.

Saksan hyökkäys Neuvostoliittoon käynnistyi 22.6.1941. Saksalaiset operoivat myös Suomesta. Tästä huolimatta Suomi ilmoitti pysyvänsä puolueettomana, ja vasta Neuvostoliiton pommitettua useita Suomen kaupunkeja, julisti pääministeri 25.6.1941 Suomen olevan sodassa. Vuodenvaihteessa 1942–1943 käyty Stalingradin taistelu käänsi sodan Saksalle tappiolliseksi. Myös Suomessa alkoi hahmottua voimakkaampi rauhanoppositio, johon kuului jäseniä pääasiassa sosialidemokraattisesta puolueesta ja ammattiyhdistysliikkeestä.

Neuvostoliiton suurhyökkäys Suomeen alkoi 6.6.1944. Saksan ase- ja miehistöavun turvin suomalaisten onnistui pysäyttää hyökkäys. Taistelut päättyivät aselepoon 4.9.1944. Rauhanehtoihin kuului mm. alueluovutuksia, mittavat sotakorvaukset ja saksalaisten sotavoimien karkottaminen Suomesta. Luovutetut alueet olivat noin 12 prosenttia Suomen pinta-alasta, ja niiltä siirtyi Suomeen yli 400 000 evakkoa. Sodissa Suomi menetti rintamalla kaatuneina noin 88 000 miestä. Lisäksi useita kymmeniä tuhansia loukkaantui ja jäi invalidiksi. Siviileitä menehtyi pommituksissa noin 1 000 ja haavoittui 2 700. Postimiesliiton jäseniä menehtyi talvisodassa 21 jatkosodassa 65.

Postimiesliiton osalta sotavuodet katkaisivat suotuisan järjestöllisen ja etupoliittisen kehityksen. Talvisodan vuoksi vuoden 1940 liittokokous siirtyi keväeseen 1941. Kokouksessa päätettiin järjestää jäsenäänestys SAK:hon liittymisestä. Jatkosodan syttyminen siirsi äänestyksen vuoteen 1945.

Sotien aikana työssä olevien postiljoonien suurimmat ongelmat koskivat postin miehistöpulaa sekä tilapäisen työvoiman nopeaa vaihtuvuutta ja heikkoa tasoa. Tämän vuoksi liitto ajoi tilapäisille palkankorotuksia ja yritti saada miehiä vapautetuksi asepalveluksesta. Sotavuosina tiedotus, jäsenhuolto ja kasvatustyö olivat pääasiassa Postimies-lehden varassa. Sodan jälkeen menetetyillä alueilla toimineiden ammattiosastojen toiminta päättyi ja evakkoon lähteneet postiljoonit liittyivät uusien kotipaikkakuntiensa ammattiosastoihin.

1.6. Vaaran vuosista ammattiyhdistysliikkeen hajaannukseen

Ajanjaksoa syyskuussa 1944 solmitusta välirauhasta vuoden 1948 eduskuntavaaleihin kutsutaan sodan jälkeen julkisen toiminnan aloittaneiden kommunistien vallanoton uhan vuoksi vaaran vuosiksi. Kesän 1948 vaaleissa kommunistit menettivät suurpuolueen asemansa, minkä lisäksi he kärsivät tappion sosialidemokraateille ammattiyhdistysliikkeestä käydyssä taistelussa. Sisäpoliittisia oloja rauhoittivat myös Pariisin rauhansopimus (1947) ja Neuvostoliiton kanssa tehty ystävyys-, yhteistyö – ja avunantosopimus (1948). YK:n jäseneksi Suomi liittyi 1955. Vuodesta 1946 maata johtanut J. K. Paasikivi valittiin 1950 uudelleen presidentiksi.

Sodan jälkeen postilähetysten määrät kasvoivat ja postin toimipaikkaverkko tiheni mm. kaupunkien kasvun seurauksena. Maaseudulla pienetkin kyläkeskukset kytkettiin sen piiriin ja posti alettiin kantaa perille syrjäisemmissäkin paikoissa. Myös postiljoonien määrä kasvoi voimakkaasti.

Vuonna 1945 Postimiesliitto järjesti jäsenäänestyksen SAK:hon liittymisestä. Äänestyksen tulos oli 1 211 ääntä puolesta ja 97 vastaan. Useimpien SVK:n liittojen liittyttyä SAK:n jäseneksi. SAK:hon perustettiin uudeksi yhteistyöjärjestöksi Valtionvirkailijan Yhteisjärjestö (VY).

Sosialidemokraattien ja kommunistien valtataistelu kosketti myös Postimiesliittoa. Vuoden 1945 liittokokouksessa kommunistit asettivat oman ehdokkaansa puheenjohtajaksi. Hän hävisi vaalin Benjamin Väisäselle. Liittotoimikuntaan kommunistit saivat kuitenkin yhden äänen enemmistön. Liittoneuvosto sen sijaan pysyi sosialidemokraattisena. Myös Postimies-lehti pysyi sosialidemokraattien ohjaissa.

Keväällä 1946 virkamiespuolelle vaihtanut kommunistijäsen erotettiin liittotoimikunnasta, mikä käänsi voimasuhteet sosialidemokraattien hyväksi. Vuoden 1948 liittokokouksessa sosialidemokraatit nousivat liitossa selkeään enemmistöasemaan.

Keväällä 1946 liiton ensimmäiseksi toimitsijaksi palkattiin Benjamin Väisänen, joka näin yhdisti toimitsijan ja puheenjohtajan työt. Toinen toimitsija palkattiin syksyllä 1948. Vuonna 1947 liitto käynnisti jäsenhankintakampanjan maalaiskirjeenkantajien parissa ja vuonna 1950 jäsenyys avattiin postiasemanhoitajille. Vuonna 1950 jäsenmäärä ylitti 3 000 rajan ja vuonna 1958 jäseniä oli jo yli 5 000. Vuonna 1957 liitto hankki jäsenistön lomapaikaksi Suvirannan Mäntsälästä. Monilla ammattiosastoilla oli jo tätä ennen oma lomaviettopaikka. Suviranta myytiin 1980-luvun lopulla.

Autonkuljettajat ja asentajat erosivat Postimiesliitosta helmikuussa 1945 ja liittyivät Suomen Kuljetustyöntekijäin Liittoon. Automiehet kyllästyi kuitenkin pian uuden liittonsa poliittisiin riitoihin ja erosivat siitä vuonna 1948. Osasto oli vajaan vuoden itsenäisenä liittojen ulkopuolella. Vuonna 1949 se liittyi sosialidemokraattien perustamaan Suomen Autoalantyöntekijäin Liittoon. Ympyrä sulkeutui viisikymmenluvun puolivälin jälkeen, jolloin automiehet palasivat Postimiesliittoon.

Vuoden 1951 liittokokouksessa päättyi Väisäsen kausi ja uudeksi puheenjohtajaksi valittiin Reino Mieskonen. Hän johti liittoa kuitenkin vain kaksi vuotta. Vuonna 1954 puheenjohtajaksi tuli Paavo Markkola, joka johti liittoa vuoteen 1977.

Sodan jälkeen viran- ja toimenhaltijain palkat jäivät inflaation ja joustamattoman palkkarakenteen vuoksi jälkeen yksityisten palkoista. Korotukset painoutuivat lisäksi ylempiin palkkaluokkiin. Tämä aiheutti alemmassa virkamieskunnassa tyytymättömyyttä, joka suuntautui myös SAK:ta kohtaan ja purkautui keväällä 1955 VY:n jäsenliittojen lakkoina. Ensin 7 liittoa ryhtyi lakkoon. Tämän päätyttyä Postimiesliitto kävi oman viikon mittaisen työtaistelunsa.

Postimiehet olivat lakossa ilman SAK:n ja VY:n tukea, minkä vuoksi moni odotti lakon murtuvan nopeasti. Lakko kuitenkin piti ja oli myös tuloksellinen. Lakkoa muisteltiin hyvällä senkin vuoksi, että sen ajalta maksettiin palkka. Lakko vahvisti liiton asemaa myös laajemmin työmarkkinakentässä.

Keväällä 1956 Suomi ajautui yleislakkoon. Sysäyksen tähän antoi maitotaloustuotteiden hintojen nousu tammikuussa 1956. SAK vaati hintojen nousun hyvitykseksi 12 markan korotusta tuntipalkkoihin sekä hintojen palauttamista aiemmin vallinneelle tasolle.

Yleislakon alkaessa 1.3. alkoivat myös maataloustuotteiden luovutuslakko ja Urho Kekkosen ensimmäinen kausi tasavallan presidenttinä. Lakko päättyi 20.3. Hintojen nousu söi nopeasti palkankorotukset. Postimiesliitto oli mukana lakossa. Lakon jälkeen liitto toi ilmi tyytymättömyytensä hintojen nopeaan nousuun.

1.7. Ammattiyhdistysliikkeen ja sos.dem. puolueen hajaannus

Suomalaisen ammattiyhdistysliikkeen ja sosialidemokraattisen puolueen hajaannus on monisäikeinen prosessi, johon liittyi talouspoliittisia, ulkopoliittisia ja valtapoliittisia tekijöitä. Talouspoliittisia erimielisyyksiä ilmeni sosialidemokraattien kesken jo viisikymmenluvun taitteessa puoluesihteerin

Väinö Leskisen kannattajineen kritisoidessa SAK:n palkkojen korkeita nimelliskorotuksia ajanutta linjaa.

SDP:n hajaannusta edelsivät Työväen Urheiluliiton (TUL) sosialidemokraattien repeäminen valtakunnanliittoasiassa. Vuoden 1956 yleislakko syvensi riitaa, sillä ns. leskisläisten mielestä lakkoon ei olisi pitänyt ryhtyä. Puolueriita huipentui vuoden 1957 ylimääräiseen puoluekokoukseen, missä Väinö Tanner voitti K. A. Fagerholmin puheenjohtajavaalissa äänin 95–94. Puoluekokouksen jälkeen oppositio aloitti oman toimintansa.

Kesän 1958 eduskuntavaaleissa maahan tuli ensimmäisen kerran itsenäisyyden aikana vasemmistoenemmistö. Riitojen vuoksi vasemmistopuolueet eivät pystyneet hyödyntämään tätä. SDP:n listoilta loikkasi 11 edustajaa sos.dem. opposition ryhmään, johon sen omilta listoilta oli valittu kolme edustajaa. Sosialidemokraattien oppositio perusti Työväen ja pienviljelijäin sosialidemokraattisen liiton keväällä 1959.

Socialidemokraattien riita heijastui ammattiyhdistysliikkeeseen ammattiyhdistyssocialidemokraattien ja puoluesocialidemokraattien välisenä valtataisteluna. SAK:ta hiersivät lisäksi yleislakon jälkihoidon epäonnistuminen ja järjestön sisäiset riidat. Vuonna 1957 SAK:sta erosi Mermies-Unioni ja 1958 seitsemän muuta liittoa, jotka perustivat Ammattiliittojen Yhteistyöjärjestön. Kun sovintoyritykset kariutuivat, SDP:n kannalla olleet liitot perustivat vuonna 1960 Suomen Ammattijärjestön (SAJ).

Myös suurin osa VY:n jäsenliitoista irtaantui SAK:sta ja perusti SAK:n ja SAJ:n ulkopuolelle Virkamiesten Yhteisjärjestön, ns. uuden VY:n. Postimiesliitto erosi SAK:sta lokakuussa 1960. Jäsenäänestyksessä 72,6 % kannatti eroamista.

Postimiesliittoa kosittiin ja painostettiin niin pysymään SAK:ssa kuin liittymään SAJ:hin. Liitto valitsi kuitenkin kolmannen tien ja oli kehittämässä VY:tä alemman virkamieskunnan keskusjärjestöksi. Postimiesliitto oli Yhteisjärjestön suurin jäsenjärjestö ja Paavo Markkola toimi sen puheenjohtajana vuodet 1965–1969.

Edellytykset SDP:n hajaannuksen päättymiselle syntyivät Rafael Paasion tultua puolueen puheenjohtajaksi vuonna 1963 ja puolueen reivattua ulkopoliittista kurssiaan presidentti Kekkonen ja Neuvostoliiton kantoja ymmärtävään suuntaan. SDP voitti vuoden 1964 kunnallisvaalit ja 1966 eduskuntavaalit ja palasi hallitusvastuuseen 1966. Tämä loi edellytykset myös ammattiyhdistysliikkeen hajaannuksen päättymiselle. Kesäkuussa 1969 uudeksi keskusjärjestöksi perustettiin Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö, jonka jäseneksi myös Postiliitto liittyi.

Paavo Markkola oli pitkään vahvin ehdokas SAK:n 3. puheenjohtajaksi. Hän menetti kuitenkin mahdollisuutensa hävittyään VY:n puheenjohtajuuden Veturimiesliiton Pekka Oiviolle, josta vuonna 1969 tuli SAK:n valtuuston puheenjohtaja ja 1974 SAK:n ensimmäinen puheenjohtaja. Vuonna 1969 SAK:n kolmanneksi puheenjohtajaksi valittiin VY:n pääsihteeri Mikko Laaksonen.

1.8. Nimeksi Postiliitto, etenemistä monella rintamalla

Kuusikymmenluku oli nopean taloudellisen edistyksen ja sosiaalisten uudistusten aikaa. Postissa lähetysmäärät kasvoivat ja lähetyslajien joukkoon tulivat ryhmä- ja ristositeet sekä osoitteettomat sanomalehdet. Postimiehille ryhmäjaketut aiheuttivat monia ongelmia. Uusia postitoimipaikkoja perustettiin ja postin henkilökunnan kasvu jatkui.

Postiliitolle kuusikymmenluku merkitsi etenemistä monella rintamalla ja sen jäsenmäärä kasvoi päälle 9 000 jäsenen. Vuoden 1963 liittokokouksessa liiton nimi muutettiin Postiliitoksi.

Vuosikymmenen suuriin uudistuksiin kuului viisipäiväiseen työviikkoon siirtyminen. Postimiesten kohdalla tämä tuotti vaikeuksia, sillä työnantaja ei palkannut aluksi riittävästi uusia työntekijöitä. Vuonna 1964 postityönantaja tunnusti ammattiosastojen luottamusmiesten aseman. Luottamusmiehiä oli valittu jo nelikymmenluvulta lähtien, mutta he olivat olleet vailla virallista asemaa. Lakiin virkamiesten luottamusmiesjärjestelmä saatiin virkaehtolainsäädännön myötä.

Sodan aikana postiljoonien töihin palkattiin naisia ja nuoria poikia. Sodan jälkeen liitto vaati naisia pois postiljoonien töistä, koska heidän koettiin heikentävän alan arvostusta. Naisia pysyi kuitenkin postiljoonitehtävissä. He perustivat nelikymmenluvulla myös kaksi ammattiosastoa, joista toinen toimi Postimiesliitossa ja toinen Työläisliitossa.

Kuusikymmenluvulla tasa-arvoajattelu eteni ja naiset tulivat voimakkaammin mukaan työelämään. Naisten osuus Postimiesliiton jäsenkunnasta ylitti 10 prosentin rajan vuonna 1949. Vuonna 1969 naisten osuus oli 19,4 prosenttia. Ensimmäisen kerran nainen valittiin liiton hallituksen vuonna 1969.

Keväällä 1963 VY kävi neljän viikon lakon. SAK:n jäseninä pysyneet virkamiesjärjestöt olivat lakon ulkopuolella. SAK ja maan hallitus, jossa oli mukana myös 3 ns. SAK:n ministeriä, tuomitsivat lakon. SAJ ja SDP tukivat lakkolaisia. SAK ei hyväksynyt työtaistelua. Hallitutukselle lakon murtaminen muodostui arvovaltakysymykseksi. Edellä mainittujen tekijöiden vuoksi lakko pitkittyi ja sai poliittisen

leiman, vaikka kyse oli palkkataistelusta. Vaikka VY saattoi lakon jälkeen sanoa saaneensa mitä haki, eivät korotukset riittäneet korvaamaan ansionmenetyksiä.

Postimiehet olivat keskeisessä asemassa lakon läpiviemisessä. VY:n keskuslakkotoimikuntaa johti Paavo Markkola ja paikalliset lakkotoimikunnat järjestettiin Postimiesliiton organisaation kautta.

Vuonna 1966 voimaan tullut menettelytapalaki takasi puolittaisen automaation tavoin virkamiehille yleisen linjan mukaiset palkankorotukset. Laissa säädettiin myös virkamiesjärjestöjen oikeudesta tehdä kollektiivisia sopimuksia..

Vuonna 1969 solmittiin ensimmäinen tulopoliittinen kokonaisratkaisu. Sen yhteydessä sovittiin laajasta sosiaalipaketista ja purettiin sodan jälkeen syntynyttä tuki-, kompensatio- ja indeksiehtoverkostoa. Kokonaisratkaisuihin liitettiin myös maataloustulo ja työelämän uudistushankkeita.

1.9. Virkamiehestä logistiikka-alan duunariksi

1970-luvun alun öljykriisi heijastui Suomeen vasta vuosikymmenen puolivälin jälkeen. Laman vaikutuksia Suomessa lievensi Neuvostoliiton-kauppa. Työttömyys nousi vuosikymmenen lopulla noin 200 000:een.

Englannin, Irlannin ja Tanskan liityttyä EEC:n jäseniksi, järjesti Suomi jäljelle jääneiden EFTA-maiden tavoin suhteensa talousyhteisöön vapaakauppasopimuksella. Suomessa vapaakauppasopimusta vastustivat kommunistit ja osa sosialidemokraateista. Ennen EEC-sopimusta Suomi teki SEV-yhteisön kanssa vastaavan sopimuksen.

1970-luvulla postilähetysten määrät kasvoivat edelleen. Posti- ja lennätinlaitoksen henkilökunnan kasvu taittui kuitenkin vuonna 1976, jolloin laitoksen palveluksessa oli 46 346 henkeä.

Postin suuria asioita 1970-luvulla olivat postinumerouudistus ja lajittelukeskusten perustamiset. Postinumeroiden käyttöönotto yksinkertaisti postinohjausjärjestelmän ja vähensi postaalisen ammattiosaamisen merkitystä. Tämä muutti postimiehen ammattikuvaa ja postaalisesta erikoismiehestä kohti logistiikka-alan työntekijää. Samaan suuntaan kehitystä veivät lajittelukeskukset. Postiliiton osalta seitsenkymmenluvun merkittäviä saavutuksia oli lauantaikantojen päättyminen.

Vuonna 1977 Postiliittoa vuodesta 1954 johtanut Markkola luopui puheenjohtajan tehtävästä ja hänen seuraajakseen valittiin Ensio Rantanen. Rantasen kausi päättyi sairaseläkkeelle siirtymiseen 1.4.1980.

Vuoden 1981 liittokokouksessa puheenjohtajaksi valittiin Pertti Jyrkinen. Jyrkinen siirtyi Posti-Telen palvelukseen vuonna 1991, minkä jälkeen puheenjohtajaksi valittiin Juhani Heino. Vuoden 2001 liittokokouksessa puheenjohtajaksi valittiin Esa Vilkuna.

Postiliitto kaksinkertaisti jäsenmääränsä seitsenkymmenluvulla. Vuosikymmenen lopulla jäseniä oli runsaat 18 000. Suurimpana uutena ryhmänä liiton järjestämisalalle tulivat sanomalehdenjakajat vuonna 1976. Myös naisten osuus kasvoi. Seitsenkymmenluvun lopulla naisia oli 34,2 ja 2000-luvun taitteessa jo päälle 43 prosenttia jäsenistä. Kokonaisjäsenmäärä vuosituhaten vaihteessa oli jo yli 26 000. Olennainen muutos jäsenkehityksessä tapahtui 1990-luvun alussa, jolloin maksavien jäsenten osuus alkoi vähetä.

Seitsenkymmenluvulle tultaessa Postiliiton osastoverkko oli lähes valmis. Vuosikymmenen aikana osastojen määrä kasvoi 112 osastosta 123:een. Tämän jälkeen osastojen määrä kääntyi laskuun osastojen yhdistymisten ja rakennemuutoksen seurauksena. Vuoden 2003 alussa Postiliitossa toimi 80 ammattiosastoa, joista kuuden jäsenmäärä ylitti 1 000 rajan.

Jäsenmäärän ja toimintojen lisääntyessä palkattiin liittoon uusia työntekijöitä. Vuosikymmenen lopulla liiton palveluksessa oli puheenjohtajan lisäksi 7 toimitsijaa ja 6 toimistotyöntekijää. Heinäkuussa 1976 liito osti loma- ja kurssikeskukseksi Kemijärven kaupungilta Pyhätunturin vanhan koulun. Paikka sai nimen Luppo.

Työmarkkinarintamalla vuosikymmenen uudistus oli virkaehtosopimusjärjestelmä. Virkamiehet saivat sen myötä laillisen lakko-oikeuden sekä luottamusmiehet lakiin perustuvan aseman. Tästä sai alkunsa myös liiton luottamusmies- ja työsuojeluverkoston voimakas kasvu. Vuonna 2003 toimitsijoiden (8 + puheenjohtaja) lisäksi liitolla oli päätoimisia edunvalvoja 45.

Virkamiesten palkkakehitys oli seitsenkymmenluvulla heikompi kuin teollisuustyöntekijöiden. Virkamieskunnan sisällä – kuten myös yksityisellä sektorilla – pienet palkat nousivat suhteellisesti enemmän kuin suuret.

1.10. Virastosta osakeyhtiöksi

Urho Kekkosen kausi presidenttinä päättyi vuonna 1981. Hänen jälkeensä presidentiksi valittiin Mauno Koivisto, jota tehtävässä seurasivat Martti Ahtisaari (1994) ja Tarja Halonen (2000). EU:hun Suomi liittyi 1995. Kahdeksankymmenluvulla Suomen talous kasvoi nopeasti. Samoin palkkaerot, ja

yhdeksänkymmenluvulle tultaessa ne olivat eurooppalaisittain melko suuret ja selvästi suuremmat kuin muissa Pohjoismaissa.

Yhdeksänkymmenluvun alussa Suomi sukelsi syvään lamaan. Siihen johtivat mm. suhdanteiden ylikuumeneminen ja Neuvostoliiton-kaupan romahtaminen. Samoihin aikoihin vapautuivat myös rahamarkkinat, jotka yhdessä pankkien lisääntyneen lainanannon ja osakekeinottelun kanssa romahduttivat osake- ja kiinteistömarkkinat. Työttömyys nousi ennätysmäisen korkeaksi ja vuoden 1994 lopulla työttömyysaste oli 18,4 prosenttia ja työttömiä noin 450 000.

Talous alkoi elpyä vuosikymmenen puolivälissä. Hyvinvointi ei koskettanut kaikkia. Tylyin yhdeksänkymmenluku oli niille, jotka vuosikymmenen alussa menettivät työpaikkansa. Vaikeaa oli myös laman aikana ammattiin valmistuneilla. Tammikuussa 2004 työttömiä oli vielä noin 241 000.

Postissa kahdeksänkymmenluku oli pinnalta katsoen rauhallista aikaa. Postilähetysten määrät kasvoivat ja henkilökunnan luku pysyi jotakuinkin ennallaan. Tulossa olivat kuitenkin suuret muutokset. Liikelaitosuudistuksen valmistelu käynnistyi 1980-luvun alussa ja 1.1.1990 lukien Posti- ja telelaitos aloitti liikelaitoksena.

Muutoksen taustalla vaikuttivat telepuolen nopea tekninen kehitys ja kilpailun vapautuminen ja näistä seurannut tarve irtaantua kankeasta budjettisääntelystä. Lisäksi tavoiteltiin kasvua ja tehokkuutta, mikä näkyi pääasiassa työvoiman vähenemisenä ja palvelujen heikkenemisenä. Näkyvimmit rationalisointitoimet postin puolella olivat toimipaikkaverkon karsiminen ja siirtyminen laatikkojakeluun.

Ratkaiseva isku postin toimipaikkaverkolle oli Postipankin päätös lopettaa pankkipalvelut vuoden 1992 loppuun mennessä noin 1 900 postikonttorista. Kevääseen 1992 mennessä lähes 3 000 täydenpalvelun konttorin verkko oli supistunut 979:een. Korvaavia palveluja oli järjestetty noin 350 postinjakajalinjalle sekä noin tuhanteen kauppaliikkeeseen sekä muutamien huoltamoiden ja baarien yhteyteen ns. asiamiesposteina. Vuonna 2000, jolloin postin ja Postipankin seuraajan Leonian tiet olivat eronneet, toimipaikkoja oli 1 489, joista postin omia 474. Vuoden 2002 loppuun mennessä postitoimipaikkojen määrä oli laskenut jo 1 100:aan, joista postin omia oli enää 297.

Yhdeksänkymmenluvulla myös postin henkilökunnan määrä laski. Vuonna 1995 postissa ja sen tytäryhtiöissä oli vajaat 25 000 työntekijää, mikä oli noin 6 500 vähemmän kuin vuosikymmenen alussa. Vuoden 2002 lopulla postilaisia oli noin 22 500, joista jakajia 11 100, lajittelijoita 4 000, myynti- ja asiakaspalveluhenkilöstöä 1 800 ja muita 5 600.

Vuoden 1994 alussa Posti- ja telelaitos muuttui PT Oy:ksi, jolla oli kaksi tytäryhtiötä: Suomen Posti Oy ja Telecom Finland Oy. Tässä mallissa toimittiin 1.7.1998 asti, jolloin PT-konserni jaettiin postiin ja teleen.

Liikelaitostamiseen Postiliitto suhtautui varauksellisen myönteisesti, mutta vastusti ainoana Posti-Telen henkilöstöjärjestönä postin yhtiöittämistä. Postiliitto vastusti yhtiöittämistä postin yleishyödyllisellä palvelufunktiolla, joskin taustalla päällimmäisenä painoi huoli henkilöstön asemasta. Eduskunta hyväksyi yhtiöittämisen 8.10.1993 keskustan ja oikeiston äänin 88–72.

Yhdeksänkymmenluvun aikana Postiliiton toimintaympäristö muuttui radikaalisti. Valtion ja viraston sijasta Postiliiton neuvottelukumppaniksi tulivat työnantajajärjestö sekä posti-konserni monine tytär- ja osakkuusyrittäksineen, jotka perinteisen postitoimen ohella toimivat laajasti logistiikkapalvelujen ja informaatioteknologian kentässä myös Suomen rajojen ulkopuolella. Esimerkiksi postin maantiekuljetuksista huolehtii valtaosin ASG European Road Transport, jonka pääomistaja välikäsien kautta on Saksan posti. Uudet omistajat ovat saaneet lisäksi mm. arvokuljetus ja siivouspalvelut. 1990-luvulla historiaan siirtyivät myös postin linja-autoliikenne ja postivaunut.

Liiton uuden toimikentän moninaisuudesta eräänlaisina ääripään esimerkkinä todettakoon, että vuoden 2003 aikana Postiliitto solmi sopimuksen mopediä käytöstä jakelutyössä ja pian tämän jälkeen it-alalle ensimmäisen oman työehtosopimuksensa.

Toisin kuin monet muut ammattikunnat, välttyi postiliiton jäsenkunta laman ja suurten muutosten vuosina joukkoirtisanomisilta. Iäkkäämmille työntekijöille työnantaja tarjosi aktiivisesti lähtöä ”eläkeputkeen” eli siirtymistä työttömyyskortistoon odottamaan työttömyyseläkettä.

Työttömyys kasvoi postiliittolaistenkin riveissä, mikä suurelta osin johtui edellä mainitusta eläkeputkesta sekä vakituisen henkilökunnan uudelleensijoittamisen yhteydessä työpaikkansa menettäneiden määräaikaisten työntekijöiden työsuhteiden katkeamisesta. Kahdeksänkymmenluvulla työttömiä postiliittolaisia oli joitain satoja, yhdeksänkymmenluvulla luku nousi suurimmillaan runsaaseen 2 500:een (1994). Kesäkuussa 2003 työttömänä oli 1 066 postiliittolaista, joista ”putken” kriteerit täytti runsaat 600.

Yhtiöittämisen myötä virkasuhteet siirtyvät historiaan. Pitkään talossa olleiden osalta työsuhteen ehdot säilyivät ennallaan. Uusien työntekijöiden eräistä palvelussuhteen ehdoista jouduttiin tinkimään, joskin lähtöpalkat saatiin korkeammiksi kuin virastopostissa. Osa- ja määräaikaisia oli edelleen paljon, ja heitä on käytetty puskurina silloin kun toimintoja on sopeutettu uusiin raameihin. Lisäksi posti on

maksattanut yhteiskunnalla melkoisen potin työntämällä vanhempaa mutta täysin työkykyistä väkeä ”eläkeputkeen”.

Yhdeksänkymmenluvun käynnistyi Postiliiton ja PVL:n yhdistymiseen johtanut kehitys. Ajatus oli elänyt jo seitsenkymmenluvulla, mutta vasta nyt oli aika kypsä sen toteuttamiseen. Liittojen lehdet yhdistyivät vuoden 2003 lopulla Reitti-lehdeksi. Liitot yhdistyvät keväällä 2005.

Jos Postiliiton murrosvuosien tilannetta vertaa liiton alkutaipaleeseen, oli toiminnan tavoitteena edelleen jäsenten etujen ajaminen. Se muutos on kuitenkin tapahtunut, että kun alkutaipaleella tavoitteena olivat ensisijassa paremmat työn tekemisen ehdot, oltiin 1900-luvun lopulla tilanteessa, jossa pääpaino oli saavutettujen etujen puolustamisessa.